तृतीयोऽध्यायः

CHAPTER III

अथात आरग्वधीयमध्यायं व्याख्यास्यामः ।।१।।

Now (I) shall expound the chapter on Āragvadha etc. [1]

इति ह स्माह भगवानात्रेयः ।।२।।

As propounded by Lord Ātreya. [2]

आरग्वधः सैडगजः करञ्जो वासा गुडूची मदनं हरिद्रे ।
श्र्याह्वः सुराह्वः खदिरो धवश्च निम्बो विडङ्गं करवीरकत्वक् ।।३।।
ग्रन्थिश्च भौर्जो लशुनः शिरीषः सलोमशो गुग्गुलुकृष्णागन्धे ।
फणिज्झको वत्सकसप्तपर्णौ पीलूनि कुष्ठं सुमनःप्रवालाः ।।४।।
वचा हरेणुस्त्रिवृता निकुम्भो भल्लातकं गैरिकमञ्जनं च ।
मनःशिलाले गृहधूम एला कासीसलोध्रार्जुनमुस्तसर्जाः ।।५।।
इत्यर्धरूपैर्विहिताः षडेते गोपित्तपीताः पुनरेव पिष्टाः ।
सिद्धाः परं सर्षपतैलयुक्ताश्चूर्णप्रदेहा भिषजा प्रयोज्याः ।।६।।
कुष्ठानि कृच्छ्राणि नवं किलासं सुरेशलुप्तं किटिभं सदद्रु ।
भगन्दराशांस्यपचीं सपामां हन्युः प्रयुक्तास्त्वचिरान्नराणाम् ।।७।।

Āragvadha, cakramarda, karañja, vāsā, guḍūcī, madana and both (types of) haridrā (haridrā and dāruharidrā); (1)

Sarala, devadāru, khadira, dhava, nimba, viḍaṅga and bark of karavīra; (2)

Node of bhūrja, laśuna, śirīṣa, kāsīsa, guggulu and śigru; (3)

Phaṇijjaka, kuṭaja, saptaparṇa, pīlu, kuṣṭha and tender leaves of jātī; (4)

Vacā, hareṇu, trivṛtā, dantī, bhallātaka, gairika and (red ochre) and añjana (galena); (5)

Realgar, orpiment, soot, elā, kāsīsa, lodhra, arjuna, musta and sarja; (6)

These six formulations mentioned in half-verses are impregnated with ox-bile, ground again and prepared with mustard oil and then used externally by physicians alongwith the powder. Thus administered they destory in no time obstinate skin disease, acute leucoderma, alopecia, kiṭibha (a skin disease), ringworm, fistula-in-ano, piles, scrofula and papular eruptions in human beings. [3-7]

कुष्ठं हरिद्रे सुरसं पटोलं निम्बाश्वगन्धे सुरदारुशिग्रू ।
ससर्षपं तुम्बुरुधान्यवन्यं चण्डां च चूर्णानि समानि कुर्यात् ।।८।।
तैस्तक्रपिष्टैः प्रथमं शरीरं तैलाक्तमुद्वर्तयितुं यतेत ।
तेनास्य कण्डूः पिडकाः सकोठाः कुष्ठानि शोफाश्च शमं व्रजन्ति ।।९।।

Kuṣṭha, both (types of) haridrā, tulasī, paṭola, nimba, aśwagandhā, devadāru, śigru, sarṣapa, tumburu, dhānyaka, kaivarta mustaka and caṇḍā should be powdered in equal quantity. These ground with buttermilk should be used for anointing the body already smeared with oil. By this itching, boils, urticarial patches, skin diseases and (various types of) oedema are alleviated. [8-9]

कुष्ठामृतासङ्गकटङ्कटेरीकासीसकम्पिल्लकमुस्तलोध्राः ।
सौगन्धिकं सर्जरसो विडङ्गं मनःशिलाले करवीरकत्वक् ।।१०।।
तैलाक्तगात्रस्य कृतानि चूर्णान्येतानि दद्यादवचूर्णनार्थम् ।
दद्रूः सकण्डूः किटिभानि पामा विचर्चिका चैव तथैति शान्तिम् ।।११।।

Kuṣṭha, tuttha (copper sulphate), dāruharidrā, kāsīsa, kampillaka, musta, lodhra, sulphur, rāla, viḍaṅga, realgar, orpiment and bark of karavīra–these powered should be prescribed for dusting on the body smeared with oil. Thus ringworm, itching, kiṭibha, papular eruptions and eczema are relieved. [10-11]

मनःशिलाले मरिचानि तैलमार्कं पयः कुष्ठहरः प्रदेहः ।
तुत्थं विडङ्गं मरिचानि कुष्ठं लोध्रं च तद्वत् समनः शिलं स्यात् ।।१२।।

Realgar, orpiment, marica, (mustard) oil and latex of arka (plant) mixed together make a paste for (alleviating) skin diseases. Similar is (that) prepared with copper sulphate, viḍaṅga, marica, kuṣṭha, lodhra and realgar. [12]

रसाञ्जनं सप्रपुनाडबीजं युक्तं कपित्थस्य रसेन लेपः ।
करञ्जबीजैडगजं सकुष्ठं गोमूत्रपिष्टं च परः प्रदेहः ।।१३।।

Rasāñjana and seed of cakramarda mixed with juice of kapittha make a paste (for the same). Similar is the paste of karañja seeds, cakramarda and kuṣṭha ground with cow's urine. [13]

उभे हरिद्रे कुटजस्य बीजं करञ्जबीजं सुमनःप्रवालान् ।
त्वचं समध्यां हयमारकस्य लेपं तिलक्षारयुतं विदध्यात् ।।१४।।

Both (types of) haridrā, kuṭaja seeds, karañja seeds, tender leaves of jātī, bark and pith of karavīra mixed with alkali of sesamum make a paste (for skin diseases). [14]

मनःशिला त्वक् कुटजात् सकुष्ठा सलोमशः सैडगजःकरञ्जः ।
ग्रन्थिश्च भौर्जः करवीरमूलं चूर्णानि साध्यानि तुषोदकेन ।।१५।।
पलाशनिर्दाहरसेन चापि कर्षोद्धृतान्याढकसंमितेन ।
दर्वीप्रलेपं प्रवदन्ति लेपमेतं परं कुष्ठनिसूदनाय ।।१६।।

Realgar, kuṭaja bark, kuṣṭha, kāsīsa, cakramarda, karañja, bhūrja node and karavīra roots each 10 gm.–powder of all these should be cooked with tuṣodaka (a type of vinegar) and the juice obtained from burning the palāśa roots in āḍhaka quantity

(2.56 litres) till ruduced to semi-solid state. The preparation is used as paste for alleviating skin diseases. [15-16]

पर्णानि पिष्ट्वा चतुरङ्गुलस्य तक्रेण पर्णान्यथ काकमाच्याः ।
तैलाक्तगात्रस्य नरस्य कुष्ठान्युद्वर्तयेदश्वहनच्छदैश्च ।।१७।।

After grinding the leaves of āragvadha and kākamācī with butter milk, and also with the leaves of karavīra; the body of the person smeared with oil should be annointed (in parts affected with) skin diseases. [17]

कोलं कुलत्थाः सुरदारुरास्नामाषातसीतैलफलानि कुष्ठम् ।
वचा शताह्वा यवचूर्णमम्लमुष्णानि वातामयिनां प्रदेहः ।।१८।।

Badara, kulattha, devadāru, rāsnā, black gram, linseed, oily seeds (castor etc.) kuṣṭha, vacā, śatapuṣpā, barley powder mixed up with vinegar and heated make a useful paste for those suffering from vātika disorders. [18]

आनूपमत्स्यामिषवेसवारैरुष्णैः प्रदेहः पवनापहः स्यात् ।
स्नेहैश्चतुर्भिर्दशमूलमिश्रैर्गन्धौषधैश्चानिलहः प्रदेहः ।।१९।।

The hot vesavāra (a preparation) prepared with meat of marshy animals and fish makes a paste for alleviating vāta. Similarly, the paste prepared with four fats (ghee, oil, muscle fat and marrow), ten roots and aromatic drugs is destroyer of vāta. [19]

तक्रेण युक्तं यवचूर्णमुष्णं सक्षारमर्तिं जठरे निहन्यात् ।
कुष्ठं शताह्वां सवचां यवानां चूर्णं सतैलाम्लमुशन्ति वाते ।।२०।।

Barley powder mixed with buttermilk, heated and added with alkali removes pain in abdomen. Kuṣṭha, śatapuṣpā, vacā and barley powder mixed with oil and vinegar is prescribed in vāta. [20]

उभे शताह्वे मधुकं मधूकं बलां प्रियालं च कशेरुकं च ।
घृतं विदारीं च सितोपलां च कुर्यात् प्रदेहं पवने सरक्ते ।।२१।।

Both (types of) śatapuṣpā, madhuyaṣṭi, madhūka, balā, priyāla, kaśeruka, vidārī mixed with ghee and sugarcandy should be used as paste in vātarakta. [21]

रास्ना गुडूची मधुकं बले द्वे सजीवकं सर्षभकं पयश्च ।
घृतं च सिद्धं मधुशेषयुक्तं रक्तानिलार्तिं प्रणुदेत् प्रदेहः ।।२२।।

Ghee prepared with rāsnā, guḍūci, madhuyaṣṭi, both (types of) balā, jīvaka, ṛṣabhaka alongwith milk and added with bee-wax is used as paste for alleviating discomfort in raktavāta. [22]

वाते सरक्ते सघृतं प्रदेहो गोधूमचूर्णं छगलीपयश्च ।
नतोत्पलं चन्दनकुष्ठयुक्तं शिरोरुजायां सघृतं प्रदेहः ।।२३।।

In vātarakta, wheat flour mixed with goat's milk and ghee is used as paste. In headache, tagara, utpala, candana and kuṣṭha mixed with ghee is used as paste. [23]

प्रपौण्डरीकं सुरदारु कुष्ठं यष्ट्याह्वमेला कमलोत्पले च ।
शिरोरुजायां सघृतः प्रदेहो लोहैरकापद्मकचोरकैश्च ।।२४।।

Prapauṇḍarīka, devadāru, kuṣṭha, madhuyaṣṭi, elā, kamala, utpala, aguru, erakā, padmaka and coraka mixed with ghee make a paste for headache. [24]

रास्ना हरिद्रे नलदं शताह्वे द्वे देवदारूणि सितोपला च ।
जीवन्तिमूलं सघृतं सतैलमालेपनं पार्श्वरुजासु कोष्णम् ।।२५।।

Rāsnā, two (types of) haridrā, jaṭāmāṁsī, two (types of) śatapuṣpā, devadāru, jīvantī roots and sugarcandy mixed with ghee and oil are used as warm paste in pain in sides (of the chest). [25]

शैवालपद्मोत्पलवेत्रतुङ्गप्रपौण्डरीकाण्यमृणाललोध्रम् ।
प्रियङ्गुकालेयकचन्दनानि निर्वापणः स्यात् सघृतः प्रदेहः ।।२६।।

Śaivāla, kamala, utpala, vetra, punnāga, prapauṇḍarīka, uśīra, lodhra, priyaṅgu, kāleyaka and candana mixed with ghee make a heat-alleviating paste. [26]

सितालतावेतसपद्मकानि यष्ट्याह्वमैन्द्री नलिनानि दूर्वा ।
यवासमूलं कुशकाशयोश्च निर्वापणः स्याज्जलमेरका च ।।२७।।

Svetā mañjiṣṭhā, vetasa, padmaka, madhuyaṣṭi, aindrī, kamala, dūrvā, roots of yavāsa, kuśa and kāśa, hrībera and erakā are (also used as) heat-alleviating (paste). [27]

शैलेयमेलागुरुणी सकुष्ठे चण्डा नतं त्वक् सुरदारु रास्ना ।
शीतं निहन्यादचिरात् प्रदेहो विषं शिरीषस्तु ससिन्धुवारः ।।२८।।

Śaileya, elā, aguru, kuṣṭha, caṇḍā, tagara, tvak, devadāru, rāsnā-these together used as paste alleviate cold in no time. Śirīṣa alongwith sindhuvāra counter acts poisons. [28]

शिरीषलामज्जकहेमलोध्रैस्त्वग्दोषसंस्वेदहरः प्रघर्षः ।
पत्राम्बुलोध्राभयचन्दनानि शरीरदौर्गन्ध्यहरः प्रदेहः ।।२९।।

Śirīṣa, lāmajjaka, nāgakeśara, lodhra–when rubbed together (over the skin), alleviate skin diseases and excessive perspiration.

Patra, hrībera, lodhra, uśīra and candana make a paste for alleviating foul smell of the body. [29]

तत्र श्लोकः–
इहात्रिजः सिद्धतमानुवाच द्वात्रिंशतं सिद्धमहर्षिपूज्यः ।
चूर्णप्रदेहान् विविधामयघ्नानारग्वधीये जगतो हितार्थम् ।।३०।।

Now (the summing up) verses–

Here, Atri's son, worshipped by accomplished and great sages mentioned thirty two successful powder- pastes, destroyers of various disorders, in the chapter of āragvadha etc. for the welfare of the world. [30]

इत्यग्निवेशकृते तन्त्रे चरकप्रतिसंस्कृते श्लोकस्थाने आरग्वधीयो नाम तृतीयोऽध्यायः ।।३।।

Thus ends the third chapter on āragvadha etc. in Ślokasthāna in the treatise composed by Agniveśa and redacted by Caraka. [3]